

Serrgêra NewePelî 3 SERRÎ
pîroz bo !

NEWROZ
PÎROZ BO!

rojnemeyo kulturî NEWPEL

Adare (Mart) 2014

Hûmare: 61

Vaya / Fiyat: 1 TL

Mihanî Licokic : Mileta ke ziwanê xwu vinî kero, bena vinî

Mihanî Licokic: Etya, ê ke vanê ma kurd ê, ê ke daway Kurdistanî kenê, kêy xwu de tûtanê xwu dir, tornanê xwu dir sey mamostayê asîmîleyî, zerrî ra, bêmeaş bi ziwane asîmîleyî xeberî danê, xizmetê asîmîleyî kenê. Ez nêzana ê senî vînenê la qaso ke ez

vînenê teorî û pratîkê înan jobînan nêgînê. Û mi înan ra bi xwu zî va, mi va, hetêk ra zereyê keyî de tûtanê xwu dir bi tirkî xeberî danê. Hetêk ra vanê ma kurd ê! Ez bi xwu ana fikirêna, gava ku ê tûtî bibê wahîrê keyî, wahîrê tûtan, tûtê înan go xwu ra herfêke zî kurdî nêzanê. Na rey eke herfêke zî kurdî nêzana, şeştî-hewtay serrî dima ra ti bêrê Kurdistan, ti biwazê hebêke kurdî bivîne û tedir kurdî xeberî bidê, seke ti şorê Sibîrya de ro darê xurman, ro mûzan bigeyrê, go peyda nêbo. Eke anakî şoro go milete biqedyo. Alimê dinya heme vanê, mileta ke ziwane xwu vinî kero, badê vîst û panc heta pancas serrî a milete bena vinî.

Roportaj: **Alî F. DOĞUÇ** → 4

WILAT VÊW A TI ZÛMA

Mehdî ÖZSOY

Serr duyês aşm vêşenû
Lal û zit û vêşûn û
Xelas awk a; têşûn û
Pê se kenû roşûnû

Çi Hacyûn û Remzûnî
Wa erêb xw' îr bizûnî
Kîrd wilat mênd nezûnî
Kor û xax û byêzûnî

Roşûnûn şar mewazi
Xw' îr roc şayî biwazi
Vîst yow edar Newrûzi
Bên vîn hesrê marazi

Dinya ra çî nîzûnî
Sê mêşnûn û bizûn î
Sê simaq mîn rezûn î
Zûnayê z' bèn wazûnî

Wilat nîwêş, ya Hûmaw!
Çi Lenîn û çî Mao w?
Newrûz kîrdî r' yo vêwe w
Roc newe d' herg çî newe w

Hûmay nîvaw byêzûn ib
Kor û xax û nezûn ib
Raşt vac, tim îz wazûn ib
Byê qêde w gêm, byê zîn ib

Wilat vêw a, ti zûma
Byê Newrûz nûmherûm a
Ma rê nîbirnên Hûma
Byû sîya rî w çarê ma

Berz nîbênû sarê ma
Şar wên heq û barê ma
Bî har şêx û mîrê ma
Nişên herûn herê ma

Warz feqîr û xax û lal
Bib gwînpak û şithelal
Mehdîn îz pê vate w qal
Dûn nîwêş xwu heba tal

Weşanxaneyê Roşna ra çar kitabê bînî yê kirdkî weşanîyayî. Mîyanê di serran de bîyî 23 kitabî ke Weşanxaneyê Roşna ra weşanîyenê.

Kitabê yewin yê **Nadîre Guntaş Aldatmaz** "Folklorê Kirmancan Ser o" yo. Babeta nê kitabî tezê lîsansê berzî yo ke sey tezê tewr verên yê kurdî Tirkîya de qebul bibi. Kitab hewt beşan ra yeno pê. Nadîre Guntaş Aldatmaz cigêrayîşê xo bi graniye folklorê mintiqaya Mamekiye, Licê û Sêwregi ser o kerdo. Beşê diyin yê kitabî de derheqê ilm û xebata folklorî yê cîhanî ser o melumatanê muhîman dana. Peyniya kitabî de zî fotografê kesanê ke fekê înan ra eserê folklorîkî arêdiyayê, çî û cayanê folklorîkan estê. Nadîre Guntaş Mamekiye-Dêrsim ra ya.

Kitabê diyin yê **Îlhamî Sertkayî** "Tayê Bihuyîme" yo. Nê kitabê mîzahî de 500 tene fiqrayî estê.

Weşanxaneyê Roşna ra Çar Kitabî

Qismêko muhîm yê nê fiqrayan folklorê kirmancan ra yê la qismêk zî cayanê cîya-cîya yê cîhanî ra yê. Heme fiqrayî bi ziwaneke sade qisey benê. Îlhamî Sertkayî Karêr-Çewlîg ra yo.

Kitabê hîrêyin zî ancî warê mîzahî ra yo. Kitabê bi nameyê "**Huyayîş Karode Şorişgêrane yo**" **Daimî Doganî** amade kerdo. Na xebata verêne ya nuştoxî ya. Kitab de zafane fiqrayê ke hetê Dêrsim û Erzinganî ra arêdiyayê estê la cayanê bînan ra zî estê. Çîyo muhîm heme fiqrayî cuya kurdan ra yê. Daimî Dogan Pulemuriye-Dêrsim ra yo.

Kitabê çarin yê **Huseyîn Karakaşî** yo. Kitabê bi nameyê "**Zere ra**" kitabê hikayeyan yê diyin yê nuştoxî o. Seke yeno zanayîş, Huseyîn Karakaş mucadeleyê sîyasî ra cezaya muebedî werda û "zere ra" nuseno. Kitab de yewendes hikayeyî estê ke qismêk cuya teberî ra behs kenê la zafê înan hikayeyê "zereyî" yê. Huseyîn Karakaş Kangal-Sêwas ra yo.

**EDÎTORÎ
RA**

Roşan LEZGÎN

Ez wina texmîn kena ke îslamîyet ra ver kurdê ma mensubê yew yan çend dînanê kanan bîyê. Qismêkê kurdan bi rizayê xo muslumantî qebl kerda la qismêk zî îslamîyet red kerdo, xo ver dayo. Kurdê ke hîna zaf hetê bakur û rojanê Kurdistanî de bîyê, beno ke o wext qismêkê înan tebayê mîletanê xirîstîyanan bîyê, coka înan bi rizayê xo muslumantî qebl kerda.

Nusret Aydin kitabê xo Diyarbekir ve Mirdasiler Tarihi de Strabo û Plutarci ra neql keno ke qralê armenîyan "Tigranê Pîlî (VÎ 140-55) Corduene [Kurduene: warê kurdan] ra gelêk merdimî ardê Tigranokert [Silîvan] de bi ca kerdê." O wext Muks ra cêr, hetê Hekarya û hîna wet ra "Kurduene" vajîyayne. Îhtîmalêko pîl nê kurdê kurmancê. Wexto ke artêşa îslamî serra 639 de panc aşmî dorê Dîyarbekirî muhasere kena, o mîyan de hêzêk şino Farqînî ser. Vanê, taîfeyêka teba û belengaze bişewe zere ra berê qelaya bajarî akena. Bajar keweno destê artêşa îslamî. Na taîfeya ke behs kenê, beno ke kurdê kurmancî bîyê.

Kurdê ke bi rizaya xo muslumantî qebl kenê, bi ameyîşê îslamîyetî rewşa înan başîye ser vurîyena. Kurdî

benê hakim, na rey mîletê xirîstîyanî yê sey armenî û asûrî benê teba. Xora romî (bîzansî) zî apey ancîyenê. Rewşa kurdanê muslumanan hende baş bena ke demeyêk badê pey çend dewletê kurdan ronîyenê. Mesela, dewleta Merwanîyan (983-1085), dewleta Şedadîyan (951-1174). Ancî mîrekîyê kurdan vejînê meydan. Camî û medresayî abenê, êdî mîyanê kurdan ra zî alimê namdarî vejînê.

Medresayan de perwerde bi kurdîya kurmanckî dîyeno. Edebîyatê kurmanckî uca ra vejîno meydan. Elî Herîrî (1009-1077) ra bigîrîn bi Melayê Cizîrî (1566-1640), Feqîyê Teyran (1590-1660) û Ehmedê Xanî (1651-1707) nînan ra çend edîbê namdar ê.

Edebîyatê sorankî zî medresa ra dest pêkeno. Babanzadeyan ra Îbrahîm Paşa 1783 de bajarê Silêmaniye awan keno. Medresaya ke uca ronîyena de perwerde bi lehçeya sorankî yo. Şairê tewr verên yê sorankî Nalî (1798-1878) na medresa de wend.

Helbet qismêko muhîm yê kurdanê kurmancan zî (mesela, êzidî) îslamîyet qebl nêkerdo la kirdan zî qebl nêkerdo. Artêşa îslamî serra 651 de bi şerê Qadisiye zorê artêşa sasanîyan berd. Mintiqaya Bexdadî ra bigîrê heta bi cêrê Gola Urmîye zaf teda ro kurdan zî kerde. La demeyêk badê, erebî îqtîdarî ser o kewtî pê. Kurdanê ma dijê emewîyan de paştîya ebasîyan girewte. Badê ke îqtîdarê emewîyan rijîya û hema ke îqtîdarê ebasîyan zî tam cayê xo nêgîrewtbi, o beynate de kurdanê ke îslamîyet

qebl nêkerdo dîn yan zî dînê xo yê verênî reorganîze kerdî. Ebasî reorganîzebîyayîşê dînanê kanan xo rê tehluke dî. Badê ke serra 750 de bajarê Bexdadî awan kerd, merkezê îdareyî berd uca û dest bi êrîş kerd. Mesela, artêşa ereban çend rey vera Babekî (795-838) de şikîya. No mîyan de Asyaya Mîyanêne ra tirkî sey lejyoner dayî ardiş. Axir peynî de Babek esîr gêrîya.

Îdareyê ebasîyan ra tesfîyekerdîşê kurdanê bermekîyan ke sey muamaye behs beno zî mi gore sedemê dîni ra yo.

Badê nê şikîyayîşan kurdanê ke îslamîyet qebl nêkerdo xo ancenê koyanê berzan. Mesela, mîyanê qeblîya ma de tim behs beno ke kalikê ma zemanê Harûnê Reşîdî (763-809) de hetê Bexda ra ameyê nê cayan. (Bexdad, o wext nameyê yew mintîqa yo.) Coka ez vana qey kirdî (kirmancî, dimilî, zazayî) tewr tay new sey serrî badê kurmancan Kurdistanê cêrî ra aqîtiyayê ameyê vakurê Kurdistanî. Beno ke na çekuya "kirdas" zî ê wextî ra yena. Gama ke vakur de rastê înan ameyê, vato "nê kirdas ê".

Kirdê ke acor ameyê, qismêk Cizîra Botanî ser o, qismêk zî corê Gola Wanî ra ameyê. Êyê ke cor ra yenê hîna zaf weverê royê Feratî de daristananê tarîyan yê Dêrsimî xo rê kenê ware. Êyê ke hetê Cizîre ra yenê zî koyanê naverê Feratî de ca danê xo. Êyê ke corê Feratî de ca bîyê, hetanî nika zî îslamîyet qebl nêkerdo. La êyê ke cêrê Feratî de yê, ameyîşê Pîr Mensûrî (wefat: 1021) ra bigîrê heta

bi seserra vîstine qedeme bi qedeme bîyî musluman. Mesela, derûdormeyê Palî bi ameyîşê Şêx Elî (1777-1870) bîyî musluman. Qismêk şarê dormeyê Koyê Sipî nê nêzdîyan de, 1950-60yan de bi îrşadê Şêx Silhedînî tam bîyî musluman.

Bawerîya ke nika ci ra vanê "elewîti" eslê xo de "yaresanî (Ehlê Heq)" ya. Yaresantî dînê şarê teberê bajaran o, yanî goreyê cuya dewan tenzîm bîyo. Beno ke sedemê xopawitişî yan zî tebîetê xo ra bo, hem yaresantî de hem êzdîyatî de vera çîyanê nuşteki û nuştişî de hertim yew şubhe estbîyo. Coka mîyanê kurdanê teberê îslamî de ma rastê dezgeyêkê perwerdeyî nêbenê. Mesela, mîyanê kurdanê elewîyan de wendiş û nuştiş zaf newe yo, dewrê komara Tirkîya de, badê terteleyle hîris û heştî bi tirkî dest pêkerd. Mîyanê kirdanê cêrê Feratî de zî herçîqas muslumanbîyayîşî reyde tayê cayan de medresayî abîyê yan zî vera-vera kirdan ra mela û alimî vejîyayê zî, no perwerde tim bi lehçeya kurmanckî bîyo. Çünke mîyanê kurdan de verên a perwerde hertim bi kurmanckî bîyo. No semed ra warê nuşteki de kirdkî (kirmancî, zazakî, dimilkî) hende erey kewta, edebîyatê kirdkî wina erey mendo.

Tarîxnasî, edebîyatê kurdî seserra heştine ra, goranîyanê lurkî û hewramkî ra danê destpêkerdiş. Herçîqas nê goranî (bi tirkî: deyişler) badê arêdîyayê û nusîyayê zî eslê xo de eserê nuşteki nîyê, fekkî yê. Mîyanê hewramîyan û lurran de edebîyatê nuşteki hema newe-newe virazîyeno.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

CORA-CÊR

- 1- Manaya sipas/keyawanîye de vateyêk (sey weş û war be)
- 2- Awke - Semedê kesê/a yewinî/e zemîrêk - Şarê Lehîstanî

- 3- Yewşeme, kîrye - Herfê bêvengî yê "name"yî
- 4- Sembolê argonî - Kitabê şîiran yê Umer Farûq Ersozî
- 5- Bêle, haceta ke pê herre/erd kenîyeno - Nîdayêk/înterjeksîyonêk (dej û jan îfade keno) - Mîyanê "nîda"

- 6- Umberto ... (nuştoto îtalyanî) - Biney, hebê, tîkê
- 7- Semedê kesa hîrêyine zemîrêk - Çi wext, çi mehal
- 8- Rengêk - Çi kes, tu kes - Semedê zafhûmarîye zemîrêk
- 9- (ters ra) Reîsiye, serîye, sermîyanîye
- 10- Royo ke terefê Serhedî ra yeno û reseno Awbendê Kebanî

X A Ç E P E R S

ÇEPA-RAST

- 1- Mîyanê elewîyan de ocaxêka pîran
- 2- Betal, merdimo bêkar û bêgure - Kîmya de sembolê zerrnî
- 3- Bax, cayê mêwanê engure - Ge-ge, ge-gena
- 4- Hîrê herfê ke manaya "alfabe" de vajîyenê - Zemîrê wawîrîye
- 5- Teberê Roşanê Hecîyan de ziyaretkerdişê Kabeyî û cayanê

- bimbarekan - Çere, puz
- 6- Hûmarêk - Edatêk - Pepûk, teyro ke "pepo-keko" keno, gêreno
- 7- Zerrîweş, mesud, bextîyar
- 8- Herfê bêvengî yê "rol"î - Semedê kesê hîrêyînî zemîrêk - Sembolê radyumî
- 9- Aşiq, zerrîbeste, zerrîkewte - Tarîxê kurdan de konfederasyonêk
- 10- Mîyanê zazayan de edîbo ke tewr verî bi zazakî nuştoto

Cewabê Hûmara Verêne

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	M	I	S	H	E	F	A	R	E	Ş
2	I		P	E	M	E	Y	I	N	E
3	R	G		M	Ê	N	E	B		B
4	D	O	M	A	N	E		Ê	R	E
5	A	R	A	M		K	Î	S	I	K
6	S	I	M	E	R		R	E	C	
7	Î	M		K	A	W	A		A	L
8	Y	E	W		P	A		A	W	E
9	A		E	M	E		A	R	I	Ş
10	N	Ê	Ş	Î	Y	A	Y	E	N	E

KIRMANCKÎ RAYÎRÊ UNESCOYÎ DE

Mutlu CAN

Sînayox û wayîrvejîya-yoxê kirmanckîya ma, 21 sibate 2014 roja ziwane dayîke ya cîhanî de seba kirmanckî ma muracatê merkezê pêroyî yê Unescoyî kerd.

Verê verkan seba ke wayîrê nê fikrî û teslîmkerdoxê muracatî ez bîya, ez wazena derheqê xo de çend çîyan vaja. Ez 1978 de Gim-gim de ameya dinya. 2011 ra nata mi rîyê xo çarnayo ziwane xo ser û çiqas ke mi dest ra yeno ez kirmanckî ser o xebitîna û aktivîteyan kena. Nika kî qismê kirmanckî yê Unîversîteya Artuklu ya Mêrdîn de ez lisansê berzî kena.

Mi metnê waştînameyî nuşt. Dima seba rastkerdişê muhtewa û seba redaktekerdişî mi metn birêz Roşan Lezgînî rê şirawit. Ez ci rê zaf sipas kena ke bi ardimê eyê erjayeyî metnî şeklo peyên girewt. Rêza verêne de îmzaya mamostayê ma yê erjîyaye Malmîsanijî, dima îmzaya cagirewtexê rektorê Unîversîteya Artuklu ya Mêrdînî û mudirê Enstîtuya Ziwane ke Tirkîya de Ciwîyenê Prof. Dr. Qedrî Yildirimî girewte. Înan ra pey zafê akademîsyen û wendakarê Enstîtuya Ziwane ke Ciwîyenê metn îmza kerd. Mi prosesê internetî de hektarîya Bîlal Zîlanî dî, ez ey rê zî sipas kena. Mi 16 sibate de bi eynî muhtewa waştînameyêk zî internetî ser o îmza rê akerd.

Unescoyî ra waştîşê ma nê bî:

-Kirmanckî bigêrîn Lîsteya Temsîlî ya Mîrasê Kulturî yê İnsanîyetî ke Şênber Nîyo

-Kirmanckî rê programê seveknayîşê ziwani akerîn û hemê tedbîranê acilan bigêrîn.

Talebê ma yê Unescoyî ra zaf ca de bî. Çunke programê resmî yê Unescoyî de wezîfeyê "Ziwan û kulturê ke binê tehlukeyî de yê rê hetkerdiş û pawitiş" estbî. Heta Unesco zafê welatan de ziwane ke binê tehlukeyî de yê rê "programanê seveknayîşê ziwani" îcra keno. Îmkan û aktivîteyê ma kurdanê kirmancan apeymendiş û averşiyayîşê kirmanckî rê qîm nêkeno. Xora polîtikaya dewlete Tirkîya kî ha meydan de ya. Çi rayîr ke dî ganî ma seba ziwane xo bişuxulnîme. Eke ma her hîrê

xususan biyarî têare vîneme ke no muracat zaf meşru yo.

Eke ez bi hikayeya raywanîya waştînameyî dewam bika, ez seba na xebate roja 19 sibate 2014 de Mêrdîn ra şîya bi Anqara. Rojêke verî ra mi îmzayê internetî kaxite ser o çap kerdî, heme îmzayî sey yew dosya hadre kerdî. Roja bîne yanî 21 sibate 2014; Roja Ziwane Dayîke ya Cîhanî bîye û ez saete 09:30 de, semtê Gazîosmanpaşa yê Anqara de, Temsîlkarîya Unescoyî ya Tirkîya de bîya. Mi dosya teslîmê yew xanime yew camêrd di wezîfedaranê temsîlkarîye kerde. La seke mi pawitêne, înan ne numreyê protokolî ne zî çiyêko bîn seba muracatê mi nêda. No muamele mi rê surprîz nêbî. Mi bi uslubêko nazik îtiraz kerd. Seke mi înan ra kî vatbî "Ez mektuba eşqî nêdana înan." Goreyê înan mîyanê prosedurê muracatanê ke temsîlkarîye rê benê de prensîbê winasî çin bî. La bingeyê refleksanê heme sazgehanê dewleta Tirkîya de seba kurdan û kurdî bêtehamulîye esta. Mi bi cumleyêka nîyanêne no xusus wina da rîyê a wezîfedare ro: "Xanimefendî, şima zî teqdîr kenê ke ziwane min ê dayîke qasê qeweyê tirkan erjaye yo. (Înan demê nêzdî de qeweyê tirkan Lîsteya Pawitişî ya Unescoyî de daybî girewtene.) Biney polemîkî ra dima wezîfedaro camêrd şî, kaxita ke ser o numreyê protokolî damxa kerda arde da mi. Mi înan ra va "Ez do bi hasasîyet muracatê xo teqîb bikera" û ez uca ra vejîyaya.

Badê muracatî mi seba ke apeymendiş û averşiyayîşê ziwane ma gamêka qije feqet muhîme eştbî. Eke ci rê cewabo pozîtîf bêro bêşik cayê na game hîna tarîxî beno. Hetê ra kî ê heme îmzayî mi rê sey emanetêko giran bî û seba ke mi ê bêproblem teslîm kerdbî ez zaf rehet bîya. Samedê agêrayîşî ez derbazê rasteyê teyareyan yê Esenbogayê Anqara bîya. Ez

xo bi xo fikirîyaya û mi qerar da ke ganî no muracat sey xebere tarîxî rê not bibîyêne. Rasteyê teyareyan de mi bi ajansêk têkilî rona û mi beyanatê xo yê kilmî reyde înan rê e-maîl şirawit. Ez eynî roje saete 15:30 de agêraya bi Mêrdîn.

Tabî çiyêko muhîm ganî ez îlawe bika. Ez fekê wezîfedaranê temsîlkarîye ra musaya ke ma ra ver zî kirmanckî ser o çend muracatê şexsî û demê nêzdî de kî ê komeleyêk bîyo. Rasta zî ez serrneweyê 2014î de xebereyan ra pê hesîyabîya ke bi nameyê "Dersim Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Girişimi" seba kirmanckî muracatê Unescoyî bîyo. Labelê ferqê muhîmî yê muracatê ma û yê înan estê. Her çî ra ver ma metnê xo yê muracatî de kirmanckî rast terîf kerde; kirmanckî (zazakî) lehçeyêka ziwane kurdî ya û grûba ke na lehçe qisey kena komelêkê miletê kurdan o, mintiqayê ke tede qisey bena zî ma hûmarîti. Welhasil metnê ma bi ferasetêko neteweyî nusîyabî. Aye ra teber muracatkerdoxê ma tena çend kesî ney her serre, her meslek, her ca û mintîqa ra nêzdîyê 1000 kesî bî. U reyna, muracatê ma bi-taybetî 21.02.2014 de û bi destê mi direkt Anqara de, temsîlkarîya Unescoyî rê bî.

Helbet xebatê winasîyî mana îfade kenê la xoser her çî nîyê. Xususo tewr muhîm no yo, eke ma cuya xo ya rojanê de, keyeyanê xo de daîmî kirmanckî qisey bikerê, wendiş û nuştîş de ziwane xo aver berîme û weşananê ziwane xo rê wayîriye bikerîme, o wext ma ziwane xo merg ra xelesnenîme. Sewbîna miletêk yan sazgehêkê mîyanetewî ziwane ma ranêxelesneno. Beno ke çend sazgehî sey Unescoyî ma vajim ma rê ardimkarîye bikerê. Apeymendişê ziwane ma girêdayeyê reaksiyonê şarê ma yo. Bi pratîkî ziwani rê wayîrvejîyayîş seveknayîşo rastikên o. Şima vînenê tirkî, wa tirkî hetê de vîndero heta ke qeweyê xo, loqum û paqlewaya xo rê dahî wayîr vejînê. Ma senî secere û ru-metê xo yê serke, yanî kirmanckîya xo rê wayîr mevejîyê?

Xo bêziwan û ziwane xo zî bêkes meverdîn...

NÎŞANÎYÊ SEY BIRUSKÎ

Îsmet BOR

Ewro yew cinîya extîyara neway û şeş ser-rîye û mi, ma xelîyek gal-gal kerd.

Verî cinîyeki vanda mi û va:

- Lajê mi bîye ma pîya cixarayêk bişim.

Mi va:

- Pîrê ez cixara nêşimena, lakim ez to nêşiknena, ma pîya yewe dûman bikê.

Ma niştî ro, cixarayê xo vistî ta, muzîko klasîk zî cenîyêne. Beethoven ho ceneno, a hele mi va:

- Kênaya min a qijkeke zî şina kursê muzîkî û musaya Beethoven ra çend notayan cenena.

Dima mi va:

- Lakim a qet qayîl nîya bimuso.

Cinîyeka extîyare va:

- Ez zî qet qayîl nêbîya muzîk bimusî. La maya mi bi zor ez musnaya. Mi pîyano cinîne, birayê mi flutê konzertî cinîne. Rojek min û birayê xo da pîyor. Birayê mi flutê xo da mi sere ro, flutê ey şikîya la sereyê mi nêşikîya.

Tîya de huyayîşêk perra rîyê aye, ez zî huyaya.

Va:

- Ti şerab şimenî?

Mi va:

- Ney, ez sipas kena, ez gereka bixebitî.

Aye wina dewom kerd:

- Ez bîya kênaya ezebi, mi xo rê nêweş-xaneyê Bremenî de gureyêk dî, ez û maya mi ma ameyî Bremen, samedê min a gêrayî banêk. Lakim ma ban nêdî. Maya mi va, kênem' bîye ma şîn keyeyê filan merdimî, ma vanî, wa cayê rakewtîşî bidî to, hetanî ti xo rê banêk peyda bikerî. Mi va, temom. Ma şî keyeyê ê merdimî, helê nêmrojî xortê keyeyî ame keye û çim gina mi û va, na bêşexse kam a? U mi ra va, ti qet baş nîya! Mi va, ti zî mi rê qet baş nîyî!

Cinîyeka extîyare mi ra va:

- Ti zanî badêna se bî?

No bênate de ez ewnîyaya ci, eke xo vîr ra kerdo, cixaraya xo nêşimta, la cixara wele gire daya, hema-hema ha bena serê xalî ro. Mi welidane na binê cixaraya aye ya, mi wele dekerde.

Ez rindarind ewnîyaya rîyê aye ra, a xo de nêbî. Kewtbî xeyalan mîyan û şîbî o wextê verî. Belîya ge pîyano cinitêne, ge aye û birayê xo dayên pîyor.

Mi va:

- To vazoyêk sereyê ey de şikito.

U ez huyaya.

Va:

- Ney! Des û çar rojî cuwa pey ma bîyî nîşanî.

Ferhengek

bêşexs, -e: suratsız, çirkin

çibenoke (m): bilmece

dirbete (m): yara

dore (m): sîra

feqî (n): şagirdê medresa

kayker, -e: oyuncu

nuştêkî: yazılı, yazınsal

serrane: yıllık

sînayox, -e: seven, sevgili

waştîname (n): dilekçe, arzuhal

zarava (m): lehçe

Mihanî Licokic: "Mileta ke ziwane xwu vini kero, bena vini."

Keremê xwu ra ti eşkenî xwu bidî şinaşna-yîş?

Ez 1952 de dewa Licê Licoke de hamîya dinya û ewca pîl bîya. Dewê ma de medrese û mektebe çinê bî. Bado ke emrê ma derbas bî hema mektebe hamî viraştîş, ma aye ra îstîfade nêkerd. Ez şîya wendişê dînî. Hecî Rindalî, qaso ke zanayne, dersê ma da. Ma *Nûbihar* û *Nehcul Enam* û mewlûdî qedênayî. *Mewlûdê Kirdî* zî *Mewlûdê Bateyî* zî mi wend. *Nûbihar* de kurdîya kurmançî û erebî bî, ma wend. Nê kitabî bi herfanê erebî bî. Latînî, ez bi xwu mûsawa. Bado ke ez kewta teber wextê mino veng virazîyayne. Di ê wextê vengî de çîyo ke hameyne mi vîr; hema fistanikî bê, dêrî bê, çibenokî bê, mi nuştî, mi henî kom kerdî. Badê mi waşt mewlûdê Xasî biqelebnî herfanê latînî. Bi qey ku mi mektebe nêwendebî, herfî çî cêra benê, çî kelîmeyî nîyenê pêra, çî nuxta kuna ci, çî vîrgul kuno ci, filan bêvan, mi nêzanayne.

Kamco serre bî?

Serra neway bî. Embazêkê mi kurmanç bî, hetê Qiziltepî ra, Hemîd Kiliçaslan. Mi va mamosta welêh mi çikew anahî kerdo la ez nêzana kiçî senî cêra keno, senî nîyenê pêra. Mi va ti kirdkî zî nêzanê la ti go hetê mi bikerê. Va, bike di nusxey. Va, ti biwane, goreyê vengî ra ez o qelema sûre perodî. Ez wanena, o zî qelema sûre dano pero. Peynî de ez hawnîyawa tera, kaxid heme bîyo sûr. Hendî mi berd keye, goreyê îşaretê ê ra mi heme cêra kerdî. Badê, mi şirawit mamosta Malmîsanijî rê. Ê sere-rast kerd, hetê mi kerd. Mi di şîrê Xasî mîyanê şarî ra arê daybî, bi tîpanê erebî bî. Mi şirawitî mamosta Mehmed Emîn Bozarlanî rê. Ê hur dî şîrê ci sere-rast kerdî, ma çap kerdî.

Şima kinga veciyayî teber? Rewşe seyîn bî?

Ez heştay û şeş de kewta teber. Rewşe welatî, rewşe kurdan xirab bî. Hukmê eskeran hame ser. Însanî hamey girotiş. Namey hamey dayîş. Ma neçar mendî ke welat terk bikerin. Badê, Ozalî henî çî bedelnay, henî de'wayî kewtî. Badê neway ra şertî virazîyay, kiçî eşkayne ageyro. Şeş serrî ez qet nêameya tîya. Badê coy, raya ewilîne neway û di de ez geyrawa a, hamîya welat. Şîyayîş û hamîyayîşê mi dest pêkerd.

Ewca [Swêd] de rewşe kurdan, xebatê kurdan seyîn ê?

Demo ku ma tîya ra şî, germahî daha zêde bî, ê deman daha baş bî. Xebate, xebata komelatî daha zêde bî. Verêk ra kêmîr bî.

Şîrê şima estê? Cayke de veciyayê?

Henî şîrê mi estê. Hebêke di hebî *Vate* de hameyê weşanayîş. Yew komela ma bî, kovarêk vetêne, namey xwu *Ararat*. Di *Ararat* de henî hameyî weşanayîş.

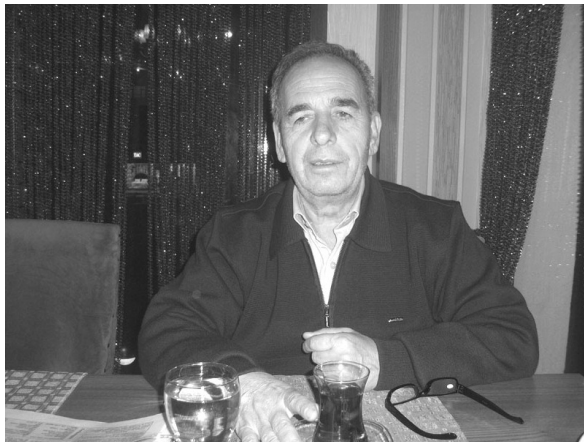
Şima seyîn dest bi arêkerdişê sanikan kerd?

Ewilî ê fistanikê ke mi zanayne, çîyê ku vîrê mi de mendîbî, mi bi înan dest pêkerd. Wexto ku ma qicî bî, ma tûtî bî, ma ra vatêne. Ez çend însanan hete geyrawa, fekê înan ra zî mi kom kerdî. Mi henî çibenokî kom kerdî, henî mi nuştî. *Vate* de çende hebî hameyî weşanayîş.

Mi yew mektub zê şîr Nelson Mandelayî rê nuşt û qelebna înglîzî û ê rê şirawit. Cewabê ê tepîya hame. Kêfweşîyê xwu, sipasîyê xwu nuştî. Enê şîrî de mi êş û elemê ke kurdan û postsîyayan antê, ardîbî ziwane. Mi şinawitî ke Mandela destek dano kurdan û mi zî o name nuşt.

Mi qicî xwu de Berzanî nas kerd. A çaxî şoreşê Kurdistanî bî. Welatparêzê ê wextî, însananê ma yê ku kurdayetî kerdêne melayî bî. Rocêke melayke hamebî dewê ma meymanîyê melayke bînî. Înan gava suhbet kerdêne, ma hema şenikî bî, balê ma zêde antêne. Rocêke zî yew mela; mela Hussein û hevalê xwu hameybî dewe, rojnameyê *Xe-*

Roportaj: Alî Fûad DOĞUÇ

batî ardbî. *Xebat* de, rojnameyan de şoreşê Berzanî û pêşmergeyî veciyayne. Serra hewtay û di, hewtay û hîrê bî.

Şima Ewropa de kamco het ra xerîbî ante?

Wexto ma şî, xerîbîyêka zehf zêde ma nêante. Bi qeybê ke hevalî ê cayan de bibî. Eleqedarê ma bîyne. La ma tu ziwane nêzanayne. Ez eskerî de tirkî mûsawa la ziwane tirkî zey peranê tirkan o, teberê Tirkîya de pere nêkeno. Ewca ma swêdî mûsay. Gava ma swêdî mûsay, ma va qey ma ziwaneke mûsay la wexto ku ma ewca ra kewtêne teber, şîyne Almanya, Belçika, Hollanda. A çaxî şîyayîş û hamîyayîş zêde bî, bêtir germatî bî. Gava ma veciyayî teber, Almanya de ma waşt rayîr pers kerin, ma go hetê Belçika wa bişîyne, ma hawnîyayî jo swêdî nêzano. A çaxî mi va eno ziwano ku ma mûsayê dêmek qîm nêkeno. Ma hewl da ziwaneke bimûsin ke bieşkin xwu îdare bikerin. Di ê demî de ma waşt înglîzî bimûsin. Ziwanê ke ez mûsawa, ez bê gramatik, bi pratîk mûsawa.

Şima qet şî kursan, dersan?

Bi qey ziwane înglîzî ez şîya çende kursan. Bado coy zî qey pratîkî ez hîrê aşmî û nîme şîya Îngîltêre. Dimay ê ra zî ziwane farisî balê mi ant. Ez henî ziwane farisî ser o zî xebetyawa. Dimay farisî ra mi waşt ez çînî bimûsî. Hefteyke mi dest bi çînî kerd, ez hawnîyawa nê, karê mi nîyo. Vîst û çar hezar tekeyî estê ku merdim bi ê ziwani biwano û binusno. Mamostayî va, en tay gere şima panc hezar tekeyan bimûsê hema bieşkê çike binusnê yan biwanê. Ancax kiçî tûtî de dest pêkero, yan xort bo, eşkeno bimûso.

Têkilîyê kurd û tirkan Swêd de seyîn a?

Xirab nîya. La wexto ke tirk û kurdî resenê pê, yenê têhet bi tirkî xeberî danê. Tirkî qet kurdî xeberî nêdanê. Wekhevî ewca zî çînîk a. Heta enka mi nêdîyo ke tirkêke yew kurdî dir kurdî xeberî dawo. Kiçî vînenê tim kurdî tirkan dir bi tirkî xeberî danê. Tirkê ewcayî karkeranê xwu dir bi tirkî xeberî danê. Karkerê tirkan, mesela, Koreya Bakûrî ra estê, zehf weş tirkî mûsayê. Mi nêşinawito ke verê karmendêkê kurdî de yew karker kurdî mûsawo. Têkilîya kurdan û karkeranê xwu zafane bi swêdî ya. Swêd de bakûr, başûr, rojhelat û rojawanê Kurdistanî ra kurdî estê. Tek-tûk Rûsya ra estê. Hûmarê kurdan tirkan ra zêdeyêr a.

Ewropa de kurdî seyîn a? Dersa kurdî yena dayîş?

Baş a. Tûtî derse vînenê. Mi bi xwu panc-şeş serrî mekteba ewilîne de derse da. Bi qey ku mi kurdî zanayne û ez eşkayne. Panc-şeş serrî mi tûtanê kurdan dir ew kar kerd.

Bi to tîya hesasîyetê ziwani seyîn o?

Etya, ê ke vanê ma kurd ê, ê ke daway Kurdistanî kenê, kêy xwu de tûtanê xwu dir, tornanê xwu dir sey mamostayê asîmîleyî, zerrî ra, bêmeaş bi ziwane asîmîleyî xeberî danê, xizmetê asîmîleyî kenê. Ez nêzana ê senî vînenê la qaso ke ez vî-

nenê teorî û pratîkê înan jobînan nêgînê. Û mi înan ra bi xwu zî va, mi va, hetêk ra zereyê keyî de tûtanê xwu dir bi tirkî xeberî danê. Hetêk ra vanê ma kurd ê! Ez bi xwu ana fikirêna, gava ku ê tûtî bibê wahîrê keyî, wahîrê tûtan, tûtê înan go xwu ra herfêke zî kurdî nêzanê. Na rey eke herfêke zî kurdî nêzana, şeştî-hewtay serrî dima ra ti bêrê Kurdistan, ti biwazê hebêke kurdî bivîne û tedir kurdî xeberî bidê, seke ti şorê Sîbîrya de ro darê xurman, ro mûzan bigeyrê, go peyda nêbo. Eke anakî şoro go milete biqedyo. Alimê dinya heme vanê, mileta ke ziwane xwu vini kero, badê vîst û panc heta pancas serrî a milete bena vini.

Ewropa de ez rast nîyamîya ke kes jobîni dir yan zî keye û malbatê xwu dir bi ziwaneke bîn xeberî bido. Fîni, erebî, tirkî... Heme miletan ra, bê xêrcê kurdan ku bi tûtanê xwu dir bi ziwaneke xerîb xeberî bido, ez di ê welatî [Swêd] de hema rastê ferdêke zî nêhamîya ku bê xêrcê ziwane dayîka xwu, bi ziwane tûtanê xwu dir xeberî bido.

Ez vana qey kirdkî û kurmançî zey yewbînan tehlûke de niyê. Şima nê halî seyîn vînenê?

Kurmançî, henî xebate ser o zêde bîya. Rewşe kirdkî bêtir tehlûke de wa. La meselay vînerdiş û vîrakerdiş de tehlûke bi qey hur dî zaravan zî esto. Însanê rêxistine, bêmunaqeşe, se ra neway û new zerrey malbate de heme ferdê malbate; tûtî, qicî, dadî û babî heme zey mamostayê asîmîleyî kar kenê qeybê ke eno ziwane orte ra bêro wedartiş! Heme tedir bi tirkî xeberî danê. O zî yeno a mana, eno ziwane orte ra yeno wedartiş.

Çare çî yo?

Çareyê ma dewleta a. Gerek dewleta ma bibo. Dinya de miletê ke wahîrê dewlete yê la nufûsê înan milyoneke ra cêr o, heştay û çar dewletî estê. Henî kurdî vanê dewleta kurdî kurdan rê xirab a. Mi gore eno keyê xwu xerepnayîş o! Qeybê ke milete payanî ra bimano, dewlete garantî ya. Dewlete bi qey heme miletan îlac a, derman a. Çî rê bi qey kurdan xirab bo? Ez enaye ra fam nêkena. Seke ti hevalê xwu rê kebab û keşkerûne û filan û bêvan biwazê û xwu rê zî nano wuşk. Tirkan rê dewlet û alaye meşrû vînenê, baş vînenê, çî rê qey kurdan çinê bê? Eke ti kurdan rê çîke nêwazenê, eno rihê koletî yo, rihê xulamî yo, xwu qicvînayîş o. Ez ke zana eno çikew zehf xirab o.

Henî vanê dînî, şêx û melan zirar dawo kurdayetî. Merdim çîqa înan ra dûr bo, hende beno kurd. Eno rast o?

Ê ke têkilîya mi înan dir virazîyaya, zehfê înan melay bî. Ê ke bi meselay kurdîti eleqedar bîyne, xeberî dayne, zêdetirê înan melay bî. Melan xizmetêkew zehf pîl kerd. Dersey ma kurdî dayne. Quran ra henî tercume kerdêne. *Nûbihar* kurdî bî. *Nehcul Enam*, mewlûdî, heme bi kurmançî, bi kirdkî bî. *Mewlûdê Xasî* kirdkî bî. La ez melanê enkayî nêzana.

Tûtê to estê? Têkilîya şima seyîn a?

Panc hebî tûtê mi estê; yew keyna, çar lacî. Wexto ke ma tîya ra newe şî, ma niştî ro, ma bazarê xwu kerd; ma va, ziwane dadî, yanî kurdî zereyê keyî de mecbûrî ya. Ma va, wexto ke ma çaketê xwu vet, hamey zerre, ew ziwano xerîbo ke ma dir yeno, yanî swêdî, o zî fekê berî de maneno. Zerey keyî de tenê ma go kirdkî xeberî bidin. Ew berdewam bî, heta tûtî bî pîlî û heta keye ra şî. Bi qey a joye, tûtî bi kirdkî zehf weş mûsay. Laco pîl kurmançî zî zano. Keyna kurmançî û soranî zî zana. Panc tornê mi estê, heme kirdkî zanê. Goreyê mi ra, Swêd de, Ewropa de ê însanê ke bawerî xwu de, îslam de berdewam kerd, ê malbatî bêtir pê wa zelegayî, bêtir pê wa mendî. Ê malbatê ke bawerî xwu ra dûrî kewtî, jobînan ra zî dûrî kewtî, parçe bî.

KAYÊ "FABRÎKAYÊ KÎBRÎTÎ DE KEYNEKA KARKERE"

Wehdet SÎWANIJ

Serra 1998 ra heta 2000î ez mudirê Navenda Çanda Mezopotamya (NÇM) şaxê Adena bîya. O wext karker û kaykerdoxanê ma şidetê dewlete ver îlelah kerd bi. Pê îmkananê kem û qitan, bi rojan û aşman xebitîyên, yew kay vetên orte. Yew ray yan kay bîynî yan nêbîynî, dewlete qedexe kerdên û kaykeran rê dewa akerdên. Naye ser o kaykerdoxan yew kay viraşt ke tede qet yew qale nêvacîyên. Her çî pê hereketan nawitên. Yew are amirê şubeyê çapemenî ame mi het, va "Mudir, no çina wo, şima ha se kenî?" Mi va: "Şima her kay dima vanî dewlete rê heqaret bîyo û bolucîyê ra dewa akenî. O rid ra kaykerdoxan bê qalkerdiş kay kerd. Ne bolucîyê ne zî dewlete rê heqaret kerd." Ey va: "Belê qal nêkerd la qalkerdiş ra des qatî zêde û giran çî ame nawitiş."

Da-pancês serrî yo ez ha Bochum de, ge-ge eke mi firsend dî ez şina tîyatroyê. Pêşnîyazê embazêk ser o na ray ez şîya tîyatroyê bacarî de mi kayê "Fabrîkayê Kîbrîtî de Keyneka Karkere" tamaşe kerd. Nê kayî de zî kaykerdoxan qalî nêkerdîn. Her çî bi hereketanê xo nawitên.

Banê tîyatroyê Bochumî gelêk gird û namdar o. Hîrê hebî salonê xo yê girdî estê. Ê salonan de her aşme pancas-şestî heb ra zêdeyêr kayê tîyatroyî kay benê. Salona yew seba qican a, ê bîni seba girdan ê. Miletê almanî zaf qîmet dano kayê tîyatroyî. Eke merdim heftayêk, di heftayî verê cû bilet tedarik nêkeron, zaf zehmet o ke ca peyda bikero. Zafê temaşekaran benê aboneyê serrane.

Nê kayî de dekorê sehne, yew bando ke darî ser o şinî bi, no band pê tadayîşê pedalî şuxulîyêne. Dor û verê sehneyî de epey ampul û projektorî estbî. Orteyê sehne de yew kure (şeklê Dinya) aleqnaye bi. Projektoran ke şewq da, o kure bi tewir-tewir rengan bereqîyêne. Kay zaf weşa min a şî, saet û nêmbêbeynate dewam kerd. Salone seraser pir bî.

Seke mi va, nê kayî de zî qalkerdiş çin bi la zaf çî amêne vatiş. Tena hela destpêkedişê kayî de yew veng yeno, derheqê na hîkaye de tayê melumat dîyeno.

No kayê tîyatroyî ke rejîsoro alman David Böschî romanê Frenk Anne Golon "Angélique" ver viraşt, hetê rejîsoro finlandij Aki Kaurismäki ra bîyo filmê sînema zî.

Maja Beckmann

Kay de çar kaykerdoxî estê. Yew kêna ke nameyê xo Îrîs a. Dayîka aye serê sibayî ra heta şan xoxemelnayîş ra vêşîr karêk nêkena. Bawkê aye, şew û roj kumandaya televîzyonî dest ra nêkewena. Birayê aye, yew berdoş o. Badê cû rolê birayî bedilyêno beno waştî.

Îrîs, nameyê yew vilik a. Xususîyetê na vilike, tîncê rojî ke da piro, tewir bi tewir reng dana. Heto bîn ra, "Îrîs" Yunanê kanî de nameyê homayê keskesûrî yê waran bi. La cuya na kêneke ne sey vilikan û ne zî sey keskesûre bî. Cuya aye yew ezîyet û îskence bî. Serê sibayî şina fabrîka heta şan pedalê makîna tadana, qeturanê daran kena darikê kîbrîtî. Şan de zî karê keyeyî heme paweyê Îrîs o.

Îrîs seke na dinya de nêcuyena, çunke hiç yew aktivîteyê aye yo sosyal çin yo. Dinyaya aye de bê fabrîka, makîna û televîzyon sewbîna tu çîyêk çin yo. Hela ke xeyal kena yan zî kitab wanena, ancax o wext na dinya ra bineyke kewna dûrî. Heta ke rojêk bê xebera keyeyî pê peranê xo yew fistan erînena, o samed ra keye de şidet vênena. Fistan dana xo ra, şina dîsko. Yanî vera keyeyî de bêtaetî kena, sere dana we. Dîsko de xo rê yew waştî vînena. Îrîs waştî ra hemîla manena, la lacek aye caverdano.

Iris seba cuya xo, xoserîya xo, heqê xo û qismetê xo vera sistemê neheqîye û şidetê keyeyî de yew sorîşgêriye gêna xo çimî û mucadele kena.

Kaykera namdare ya tîyatroyî Maja Beckmann bi rolê "Îrîs" bi rastî yew performanso muthîş nişan da, heqê kayî zêde ra da ci. Organzişkerdişê rolan, herikîyayîşê kayî zaf rindek bi. Xulasa nê kayê tîyatroyî de qalkerdiş çin yo la zaf çî nawîyeno. Belkî serkewtişê ey zî ewtîya ra yeno.

TARÎYÊ WELAT

Çilkanîyê ULYAN

Şew a,
Tarî û zulmat...

Eka şew a, goreyê mi
Goreyê yi nîmeroj;
Ew û bîn hema kowt ra,
Wetîn hema bî aya.

Ma pîyor pîya hewt mîlyar,
Goreyê hesabûn ra;
La eyî ma çend mîlyon,
Ey însanê bêwayîr!

Şewê tu wo, fikir tu,
Werê tu wo, weraq tu...

De m' îr vaj, çend dew bîy?
Ey ig vêşey bîy her û wel;
Mîyûn kîmyasal id la,
Çend yîn bîy xir û xirabe?

Çend deykên ma, de m' îr vaj
Helîyêy bîy lal û ker?
Qey ti nivûn, de vaj la,
Cûmêrd ma ra çî xeber,
Çend nibî kor, çend bî her?...

Çilkanî / Çewlîg

KERG Ê QERTAL

Ruecekê wisarî, kergex pa şeş heme lîyrûn xwi wa, hê bexçe de çerenî. Hinda vînenî ke qertalek çîrî vet û xwi xij kerd yin ser o. Kerg perrena xwi erzena kox û xwi tede nimnena. Şeş heme lîyrî aye yenî têhet û pel şûnenî yewbînnûn, vera qertal vînenî. Qertal yeno nat a-wet a cerebneno, nişkeno şeq defîn, ageyreno û şino.

Bacê kergê ma vîcena teber ke, lîyrî yey heme hê weş û war. Yew het a bena şa, heto bîn a şaş mûnena û persena vana "Şima senî eşkê, xwi qertal ra bipawî?" Lîyrî vûnî, "Dayê ti remaya se ra şîya? Qertal yew bî, ma şeş. Ma hemin pel şayî yewbînan û vera qertal vînerî. Qertal nêf-tara bîyor ma ser, ageyra şî" Kerg vûna, "Aferim şima rî lîyrê m', la in xeletîyê mi nîya. Vercê ra hela ke qertal biûmên ma ser, ma leza-bez xwi eştên pê berûn. Ez se kîr verînnûn ma, ma îna bonder kerdbîbî!"

Arêkerdox: **Ehmedê Dirihî**

ŞEWATE

Mihanî LICOKIC

Deşte ra ez koy ser şîne
Qîyame ro acor bîne

Mîyanroce, germê hele
Dinya germ a, ke-ke-ke

Wet ra remay di ruhberî
Vecyay hamey min ra verî

Şewate ra yê remayne
Tersan ver recefiyayne

Di şenik tûtê warway bî
Eysayne way û biray bî

Lac birîndarê binçengî
Gunî cor de heta lingî

Va, meşore dew, hagir o
Leşgerê dujminî pîrr o

Cehş û leşger bi hemkarî
Bîlaseb kişenê şarî

Banê dewe pêro veşnay
Gel û heywan tede peşnay

Dewî pêro bibî dûman
Çîke neysayne bi çiman

Qetlîam ro kurdan beno
Jo nêzano, nêvînenno

Dûman erd ra ta ezmanî
Kiley hagir şîyne banî

Veşay harê cêr û corî
Kiştay, birîndarî zor î

Dunya qedya ro serrey min
Ze ar veşayne zerrey min

Wir dî çimê min bîy tarî
Wexto min dî veşay harî

Dewê ma yê baw û kalan
Eyro bi şewat û talan

Ez payan ra vista çokan
Şewatê Zenge, Licokan

Tûtî zî mi het rûniştî
Wirdîyan xwu da têkiştî

Qîrî, zarî ver bi Homay
Ewil lomey, dima ricay

Hesrê çiman zey varanî
Di bin germayê amnanî

Min û tûtan venday corî
Qebûl mek nê zulm û zorî

Alanya, 07.11.2013

RAYA EŞQÊ ZIWANÎ

Songul DUZGUN

Otobusî her merdimî yan rasnenê cayêkê xerîbî û hesretîye, yan zî bextîyarîya qedênayîşê hesretîye.

Peynîya raya mi de zî qedênayîşê yew hesretîye bîye. Hewn nêkewt çimanê mi, raye bîye derge, sey dergîya seranê hesretîye. Ez zanen ke na raye rayêka muqedes a, sey şitê maya mi rayade helal a. Ez zanen ke hesretîye meh-kûmî ya, qedênayîşê hesretîye zî azadî ya. Na azadîye gilê ziwane mi der a. Murado ke çime mi der o, fersend mi nêda û na raye bi heyecanê nê xeyalî bîye derge şîye.

Xeyalê mi de, dayîka min a rîpake bi ziwane xo yê şîrinî ameyêne mî vîr. Bi ziwaneko zerrîpak mi de qesey kerdêne, ziwaneke nimate biters qesey kerdêne, ziwano ke aye "ziwane Xizirî" name kerdêne û veng a jîyar û dîyaran dayêne. Na raye zî raya sey hesretîya zerrîya aye bîye.

Hêdî-hêdî raya ke çimê mi de bîye derge, ez resnaya bajarê ke ziwane ser o reqîşîno. Nê bajarê rengîni de şênatiya ziwane bîye. Her merdimî ziwane xo de qesey kerdêne, kilamî vatêne, ziwane xo de huyayêne û ziwane xo de berbêne. No bajar bajarê xerîbîyê nêbî, bajarê azadîya ziwane bî.

Bi vatişe Albert Camusî "ziwan welatê min bî" ke keyeyê ziwane mi germ bî, no dem demê vîraşîyayîşe hesreta zerrîya mi bî.

Dem demê ciwiyayîşê Mêrdînî bî, dem demê azadîya ziwane kurdî bî.

Nika yew somestir vêdo ra, ez yewna ziwane maya xo ser o Zanîngê Artuklu de beşa kirmanckî de wanena. Ziwano ke wendiş û nuştîşê ey qedexê bî, ez reyna musaya û mi tenêna rind fehm kerd. Ez ziwane xo de fikirîyaya, mi ziwane xo de kirmanciye nas kerde, ey ra têkilîya germ û şîrine girê da.

Kilîte fekê mi û mezgê mi bî ra, mi emegdarê ziwane xo nas kerdî û ez raya înan de şona.

Înan rê, înanê ke kincê muqedesê ziwane maya xo xo ra dayê, êyê ke ziwane çekuyanê bîrîndaran rê benê melhem, nê ziwane qedîmî rê benê fek, ez înan rê zaf deyndar û minnetkar ane.

Mêrdîn, Gucige 2014

WERDÊ
MA

ZIRFETÎ

Amadekare: Nadîre Guntaş Aldatmaz

Ma do tîya ra pey her hûmara *Newepelî* de yew werdê ma bidîme naskerdene. Ewro şima rê **zîrfetî** dana naskerdene. Zîrfetî çiqas ke zaf cayan de virazîna kî bitaybetî der û dormeyê Dêrsimî de zaf populer a. Tayê cayan de ci ra **babiko** kî vajîno. Zîrfetî, hîna zaf rojanê taybetî de yan kî seba mêmnanan virazîna.

Malzeme: Ardî, sole, awe, do, sîr û rûn.

Viraştîş: Ardan rovîte (bivêje), orteyê ardan çal bike, sole bierze ci û awe deke. Bi dest têvde, sole rind bivilişne ro û heta ke mîrode rind virazîya bialawe. Mîrî honîke ser o rafîne. Sey bicike gulerik şekil bide ci. Binê tepsîye rûn bike, bicike deke zereyê tepsîye, pê dest rind pan bike, tayê rûn kî bisawe serê bicike ra û bierze firine. Wa nanê (bicike) to firine de hêdî-hêdî (180 derece de) bipewcîyo. Key ke bicike rind bîye sûre, firine ra veje. Da-des deqayî ra dîma serê bicike (çend cm yemê zereyî ra) gulerik, sey tase bibirne û biqilayne ra. Qasikê bicike hurdî-hurdî parçe bike. Zereyê bicike kî pê çetale yan koçike hurdî-hurdî bitaşê heta ke çikonikê bineyî vejîyo. Zereyê bicike rind pak bike. Tayê cayê ke lone bîyê yan kî qilaşîyê ra, înan kî pê koçikê do siwax bike. Nano ke to kerdo hurdî, pêro pîya ancî deke zereyê bicike.

Hetê ra kî çend sereyî sîr rind bikuye, deke mîyanê doyî, doyî adirî ser ne, têvde. Do tenê ke bî germin, eve kundêz deverde nanî ser, xêrza orteyî ra her cayê nanî bi do hît bike. Heta ke do bin ra vejîya, deke. Bicike ancî bierze firina germine. Heta ke do qesîya firine de bivindarne (da-des deqayî). Rûn bivilişne ro, kefê serê rûnî ser ra bigîre, heta ke rind bî sîr têvde. Do ke qesîya, bicike firine ra veje û awa doyî ke cêra bîya deverde teber, rûnê sîrî deke orteyê bicike.

Zîrfetîya şima tamam a. Afîyet bo!

VEVRE Û MEXLUTE ÇI PÊ RA?

Şermîn KANHAN

Vevre bêvindertîş varena. Ez ewnîyena na deşta sipîye ra, goşanê mi de yew vengo ke qijekîya mi ra mendo, vengê maya mi: "Vewr varena, pilpilnena / Peyê milê eskêr cemednena."

Zinca mi de yew boye, boyê mexluteyî.

Na vevre, no veng û boya mexluteyî mi benî hîris serrî verî. Ez hema çîcek bîya, beno ke pancerre bîya. Peynîya hewteyî bî, way û birayê mi pêro keye de bî. Wextê sêpareyî bi, mexlute pewcîyabi, boye verdîyaybî keyeyî ser. Maya mi va:

- Kam şîno nan herîneno?

Yewî ra zî veng nêvecîya, pêrunê bîmaraq temaşeyê televîzyonî kerdîni. Mi va:

- Dayê, qey Hûmay ez şêra nan biherîna.

Maya mi va:

- Ney keynaya mi, ti hema çîcek a, nêşkêna, heme ca de vevre esta.

Ê bînan ra veng nêvecîya, destê înan televîzyonî ra nêbi. Maya mi bêçare pere da mi, ez şîya. Eza paleyê aferîni.

Mabeynî dikanî û keyeyê ma des gamî bî yan çin bî la mi rê seke ez Şehîtlîx ra şêra Ofîs bêra, wina dîr bi. Karo ke ez kena mi çim de zaf muhîm bi.

Ez şîya mi nan herîna. La ma zaf tenî bî, coka verarê mi bî pirrî nan. Her nana Dîyarbekirî zî qasê qama mi derge bî. Beno ke mi ra dergêr bî. Ez bîzor ameya nîmeyê rayerî, ez şeqityaya, paştî ser kewta erd. La mi nanê xo huşk tepîştî. Maya mi zî ber ra ewnîyayêne mi ra. Ameye, ez û nan pîya ardî keye. Mi cilê xo bedelnayî, destê xo şitî, ez hemam de ronîştî. Eza wayîra qebhetî. Ez xo bi xo vana "mexluteyo ti çî weş boye danî" labelê şermê mi dabi veyşanîya mi ser, ez nêşîya zere. Axir ke maya mi ameye ez berda zere, mi mexlute werd, ez ginaya miradê xo ro.

Mîyanê nê xeyalan de mi qerar da ke ez a roje yad bika, mexlute pewca. Nika şima vanî no mexlute çî yo. Mexlute yew werdo ke mercîya sûre, belxur, goştê qewirmeyî û rihan ra virazêno. Sey şorbaya mercî ya la tikî qalind o. Kîştê de pîyanz zî bibo tamam o. Kêfê kêfê werdoxan o.

Şima maya mi ra persî "mexlute çî yo?" Vana "werî feqîran o." Labelê bi mi werê ma yo tewr dewlemend bi. Serê adirê soba de, sifreyo sixlet de tehmê destê maye, germinîya wayan û birayan...

Werre bi ê rojan.

ZERRÊ MI DE EDAR

Edar weş o, bi nameyê xwu
Xemelneno koyan bi rengê xwu
Aşmê edarî mi ra bipersênê
Na zerrî de çî vilî reqesênê

Tîjê wesarî helnena vevra koyan
Bi vil û gulan xemelnena waran
Xum-xumê çeman a; awe lûrnena
Kam zano zerrê mi de çî veşnena

Mulkiye ONGUL

Beno nêbeno. Beno nêbeno, jû citêr beno, xo rê cite keno. Ewneno jû heş û jû luy a kay kenê, şinê dare ser yenê, şinê dare ser yenê. Heşa, gunê heşî qelênê, dar a manenê. Ey to dî, heş nêşeno bêro war. Hena ewneno, hena ewneno, hena ewneno. Se kiro. Ewneno ke jû citêr ho ja xo rê cite keno. La vano:

- Citêr, citêr hele bê, bê. Eyb nêbo se, gunê mi dar a mendê, ez nêşeno bêrî war, bê mi bixelisne. Citêr şino, ey nano ro. Nano ro, ey to dî heş qay şermayeno. Vano:

- Ey ti şinê kesî ra mevaje mi hena hena dî, eyb o! Mevaje ke gunê heşî dar a mendîbî, e?

Vano:

- Nê nê.

Cite keno. Yeno keye ke qeçekê ci hê zere de bermenê. Hena zê Îshaq û Eyşe wê.¹

Vano:

- Hele vindirê, vindirê ewro mi çiçî dî.

Qeçekî vindênê. Vanê:

- To çiçî dî, çiçî dî?

Vano:

- Ewro mi cite kerdê. Jû heş û luy a kay kerdê. Şiyê dare ser ameyê, şiyê dare ser ameyê. Heş ke şino dare ser, gunê ci dar a manenê. Luy ci rê yardim nêkena û remena. Heşî veynda mi, ez şiyane mi xelisna.

Ti mewaje ke heş zî amewo locine ser, o yo goştarî keno. Heş vano:

- Apo Fêris, sibeh ra ti ji mi ra têyî garis, ez ê ti bikim tir û fis.

Mêrdek dahanî nêwetano şiro cita xo bikiro. Rojê, didi, hîrê nêwetano şiro. Jû luy yena ci ra vano:

- Apo ti çira nêwetanê şirê cite?

Vano:

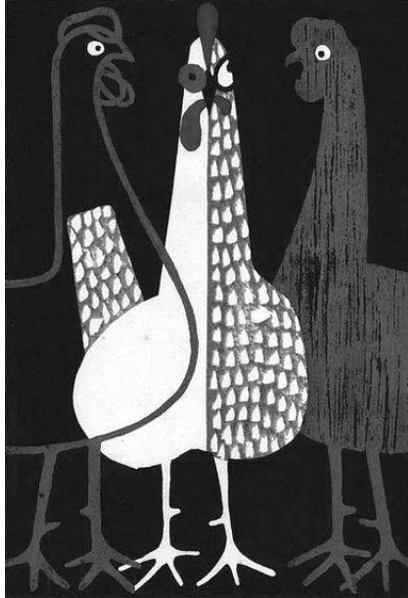
- La wullahay hal-mehal hena wo, hena wo, ez nêwetano ke xo rê şirî cite.

Luy vano:

-Ez to ey ra bixelisnî, ti dê

AP FÊRIS

Arêkerdoxe:
Hacer Petekkaya
Sanikvaje:
Sedîrye Petekkaya

çiçî bi mi dê?

Vano:

- Ez o jû kerge bi to dî, kerge istewrine.

Vano:

- Ey wa bo.

Vano:

- Ey ez o se kirî?

Luye citêrî ra vano:

- Ti şew ra şo erdê xo de cite bike, hena çaran arêde, arêde xeylê çaran kom bike û adir weke. Heş yeno adirî ver, heşî rê serd o. Heş ke ame adirî ver, ez jî yeno, zeke Sêzêrî² ra veyndana vano:

- Citêr, citêr, citêr! Ti vajê, "Hêêe!" Ez vano la heş-meş jano çin yo heş, heş? Ti vajê, "Ti heşî se kena la?" Ez vano, la deveyê padîşayî biyê gerinî. Padîşay emir dawo kam heşî bivîno, ruwenê heşî gerî rê daru yo. Eke ja heş-meş esto se, ma tepişim û bikişim.

Luy yena vano:

- Citêr, citêr, citêr! La heş-meş jano çin yo heş, heş?

Citêr vano:

-Nê la, heş meş tîya teba çin yo.

Luy yena vano:

- O çiç yo, ê adirê to ver de! Zeke mi ra tebayê aseno! (Halbike heşo ja de.)

Citêr vano:

- Xo rê jew qonc o, jew kolî yo.

Luye vano:

- Şo vera adirî de eke kolî yo. Citêr şino hena tantekê dano vera adirî.

Vano:

- Hele tayna daha. Pazarlixê ci hunîyo.

Tayna daha dano vera ci.

Vano:

- Tayna daha.

Daha beno nezdî ya, pay dano heşî ro, heşî erzeno adirî ser. Heş zî tersa ra nêwetano xo de bileqo, padîşayî îdam veto. Heş guneno adirî mîyan ro, heş purtin o, veşeno. Ap Fêris heşî ra xeliseno.

Ey di mende luy. Luy yena vano:

- Apo, mi ti heşî ra xelisnayê ti yê kerga mi nêdanê?

Vano:

-A ya, ja xirari de. Ap Fêrisî tazîya xo dekerda xirari û fekê ci giroto. Luye sebir nêkena, hena şina fekê xirari ra ewnena, tazî çimanê xo hena akena. La vano:

- Wulle Apo nê çimê kerga to xayîn ê, ez ci ra tersawo.

Vano:

- Nê la, na kerga mi çend serrî yo ke istewrin a, hakî nêkerdê, hena bîya.

Vano:

- Vindê ez gayo vindarnî, to rê viradî, kerga xo bigê û şo.

Gayo vindarneno û şino fekê xirare akeno û tazî viradano. Tazî nana luye dima, luye tepşena û kişena.

Luye heşî kişena, tazî jî luye kişena. Citêr hem heşî ra hem jî luye ra xeliseno.

¹ Îshak û Eyşa tornê na sanikvajî yê.

² Sêzêre, dewa Bistîn de nameyê yew cayî yo.

TÊVEREŞTÎŞÊ ŞAÎRAN - II

Mamosta **Murad Murxan** û seyda **Hemîd Hozanî** ancî bi şîran eştê têver. Çaraneyê ke **bold** nusîyayê yê Murda Murxanî, êyê ke *îtalîk* nusîyayê, yê Hemîd Hozanî yê.

-Mi vat hey Hozan

Barê ma giran

Ti şona kotî?

Vaje vateyan

-Ma bar giran î

Bi derd û jan î

Hêviye esta

Ma bîman î

-Milê ma çewt o

Sozê ma raşt o

Ma bi manîyan

Derdê xo vato

-Ma sereberz î

Bi ehd û soz î

Çewt û şaşîye

Dûrî bierzî

-Feqî wanena

Xanî ewnena

Çarê mi çin o

Ma ti se vano?

-Zerrî bîy carî

Fîxan û zarî

Beşnawo Şîrîn

Bêro dîyarî

-Murxan bi zarî

Keno hewarî

Zerrî dejena

Zîna ey kani?

-Nêro dîyarî

Yena hewarî

Murxano deza

Ti do biyarî

-Erê Zîna mi

Na dirbeta mi

Sewdaya to ra

Bena mergê mi

-Zîne ke nêro

Mem zî do bimro

Seydayî vanê

Ar do bivaro

-Adir mevaro

Zîna mi bêro

Bi zerrî û can

Wa mi bigiro

-La Zîna Botan

Nêkena buhtan

Eşqê aye zî

Ma rê bi destan

-Bêkes û sefil

Tayê bêhavîl

Derdê m' giran o

Kes nêbî kefil

-Kefilê yare

Telîyê dare

Wa mi ra dûr bê

Nêbenê pare

-Wey dayê dayê

Cîger' jan dayê

Serê m' duman o

Dermanê m' ka yê?

-Kewto tengîye

Yare bî daye

Gama keyfweş bo

Çi day û maye?

-Kewta tengîye

Bîya zey miye

Ti kî heqdar î

Şî leyê maye

-Sey maye yare

Qet nîna ware

Derdê zerre zî

Ti bike pare

-Şon ser' ziyare

Ken zare-zare

Wa Goşkar Baba

Veng bido yare

-Şore ziyare

Bike zar-zare

Wa Goşkar Baba

Veng bido yare

-Zîne gula mi

Vil-binefşa mi

Şarî mîyan de

Serevdeya mi

-Bilbilo bêgul

Bi derd û bi kul

Do bibo mecnûn

Peynî de şalul

-Ge haşt ge bi lej

Ge weş ge bi dej

Halê dinya yo

Ge tîjî ge mij

-Bi aşî bêtej

Peyamêk bêdej

Wa her kes şa bo

Çi sipî çî kej

-Ez şêrê Gimgim

Qet jî xem nakim

Tu pir naz meke

Ez dê te bibim

-Dinya serab e

Nade me abe

Bi teq û reqî

Derî venabe

-Dinya seylab e

Nade me abe

Req û teq dikim

Derî venabe

-Hezar ceneno

Yew rê abeno

Qeder û qismet

Gelo se beno?

-Hezar cenena

Yewî akena

Eke qeder bo

Ez gêna bena

-Qederî nuştî

Mor kerd û deştî

Pêro mehkûm ê

Bezmê elestî

NIMAJ

Yew esker, eskerêkê bîn ke ha nimaj keno ra perseno, vano:

- Embaz, ma kamcîn esrî de cuyenî? Çira ti zehmet danê xo roje de panc wextî nimaj kenî?

Eskero ke nimaj keno, tam a game de yew teymeno ke dûrî ra aseno nawneno û vano:

- Çira wexto ke no merdim to het ra vîyareno, ti xo ancenê pêser, selam danî ci û îtaetê heme emranê ey kenî? Eke vajo xo bierze erd, ti xo erzenî, vajo werze ti wer-

zenî. Oxro ke o zî merdimêko sey to wayîrê di ligan, di destan û sereyêk nîyo?

Esker cewab dano, vano:

- Eya! O zî merdimêko sey min o. Labelê rutbeyê ey esto û kiftê ey ser o estareyêk esto.

Cewabê eskerê ke nimaj keno vano:

- Embaz! Seba ke kiftê ey sero estareyêk esto, ti îtaetê merdimêkê sey xo kenî. Ellah o (cc) ke qasê hebanê qumanê rîyê erdî estareyê ey estê û hemîne sey hebanê tîz-bîyan bi destê qudretî çerixneno, çira ez îtaetê ey nêkera? Çira ez nimaj nêkera û emrê ey nêara ca?

Tirkî ra tercume: **Mehmed YERGİN**

HELEBÇE 16 adare 198∞
xo vîr ra meke!

CINÎYÊ RINDÊ DELALÎ

Fîruzan DEMİR

Roja ke dinya virazîyaya, a roje ra heta ewro
Qîymet nêdeyayo cinîyan...

Tim û tim bindest bîya, to cefa ant
To dest veranêda, tim û tim sebir kerd

To se kerd, qedrê to ame zanayîş?
Qet wextê de hesirê to esterîyayî?
To va pîyê min o, ti pêşîyaya dest û lingandê ci ro
To ar û namusê xo pawit

Tifing dayî birardê to, va şo bikişî
Ti nêdaya wendene, ti nêdaya heskerdîyê to
To zî va ez şira mêrde, ez do qay bireya
O zî çare nêbi to rê

Dayî to ro, ti kuwaya, ti rota
To destan de teba çinê bî, ti nêreyaya
Hele bifikirîye, ti may a
To ra pers kera ti do kamcîn derdê xo rê biveşê?

Se kena bike biwane, xo biresne, bireyne!
Ez zî zana karê to rehet nîyo
Zehmetê ci bol o û çetin o
Azadî û serbestîya xo rê wahêr bivijî

Rihatey û reyayîştê to rê rayna çinî ya
Ti do zerrîda xo ya kêfweş bê ke
Ti rindeye vila kerê, bixeftî hendo ke to dest ra yeno
Meterse kesî ra, meverade ganweşîya xo
Herg çîyo rind heqê to yo...

FOTOGRAF

Cemal Süreya

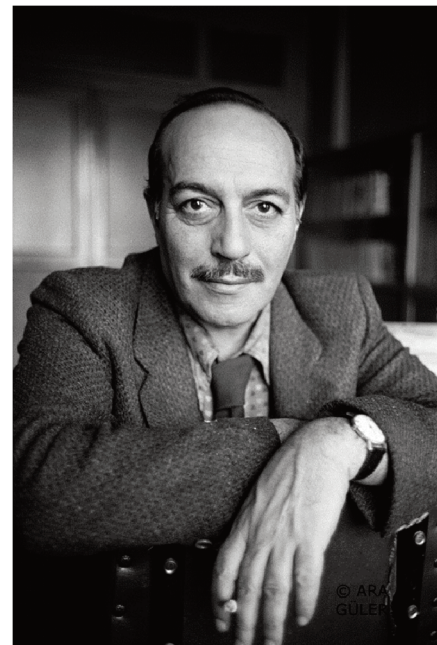
Ding de hîrê kesî
Merdim, cinîke û doman

Destê merdimî tunikanê xo de
Cinîke destê domanî pêgirewto

Merdim bihuzn
Sey kilamanê bihuznan bihuzn

Cinîke rindek
Sey vîrameyîşanê rindekan rindek

Doman
Sey vîrameyîşanê rindekan bihuzn
Sey kilamanê bihuznan rindek

Tirkî ra tadayox:

Alî Aydın ÇİÇEK

Çime: Cemal Süreya, Sevda Söz-
leri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,
2010, r.182

ÇİMAN DI

Heşkerdiş çiman di veng dano.
Çiman di teynatî bena qîjî.
Eşq, çiman di qisê keno.
Çiman di bêrî bena kon.
Meşuq kuweno erê badî.
Çiman di eşiq mireno.

Ters çiman di beno zergun.
Eşq bonan herrinan di moneno.
Kerrê kuwenî xeyalan ra.
Dêw teynatî di fatisyên.
Warê wextanê verînan pewênî
Çimê keynan?
Şaristanan di mirênî.

Muhamed Deza BATUR

KAYÊ MA

QAQE

Verî cayêko tam duzek de xê-
zêka gilovere ya sey dayreyî ke
çapê xo qasê di gaman hîra yena
antiş. Tam merkezê nê dayreyî de
"qaqe" nanê ro. Qaqe, yew ker-
raya gilover a, qasê hakê kevoke
yan zî bineyke pîlêr a. Dima qasê
15 gaman dîrê merkezê nê day-
reyî de yew xêza raste ancenê, ke
cayê eştişê lehpî bellî bibo. Her
kaykerdaxêk yew "lehp"ê xo esto.
Lehp, yew tehtëka qasê latê destî
ya, wina pehnik û duzek a.

Bi hî-ziwa dore tayîn kenê. Kay-
kerdaxo ke dora ey a, peyê xêza
nîşanî ke anta ra, nîşan gêno û
lehpê xo erzeno qaqe. Amacê kay-
kerdaxî o yo ke bi lehpê xo bido
qaqe ro, qaqe mîyanê dayreyî ra
vejo teber. Tabî gama ke qaqe
dayre ra vejîyena teber, çiqas
dayre ra dîr şiro hende baş o.
Çunke kaykerdaxo ke qaqe dayre
ra eşta teber, merkezê dayreyî ra
hetanî cayo ke qaqe şîya, hende
mesafe wenişeno kaykerdaxanê
bînan.

Eke lehpê kaykerdaxî bigino
qaqe ro la qaqe dayre ra nêvejîyo
teber, na rey kaykerdax peyê xêza
dayreyî ra lehp erzeno. Eke kay-
kerdax nêşko lehpa xo bido qaqe
ro, a game dore yena kaykerdaxê
ey ra dimayî ser.

Arêkerdax: **Roşan Lezgin**
Mintiqa: Licê

NAMEYÊ NEBATAN

Amadekar: **Ehmedê Dirihî**

pilxin (Hêni)

Kurmançî: barborî, giyagenî, gula
gêjkirinê, gula serxweşkirinê, gulborî,
gulzirnayî, peltîşok, xaşxaşika keran

Soranî: genek, sêva stîrî

Goranî: giyabogene, giyagopal, pîzil

Latînî: *Datura stramonium*

Tirkî: boru çiçeği, şeytan elması

© Ivan Bilek

www.naturfoto.cz

